

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№2/2025, 160-164

УДК: 94(438)/821.111(73)

DOI: [10.52754/16948653_2025_2_18](https://doi.org/10.52754/16948653_2025_2_18)

**ОСВЕНЦИМ ЕВРОПАЛЫК ЖАНА АМЕРИКАЛЫК ЖАЗУУЧУЛАРДЫН
ЧЫГАРМАЛАРЫНДА**

ОСВЕНЦИМ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЕВРОПЕЙСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

AUSCHWITZ IN THE WORKS OF EUROPEAN AND AMERICAN WRITERS

Г.А. Ахмедова

Г.А. Ахмедова

G.A. Axmedova

улук окутуучу, Б. Сыдыков атындагы КӨЭУ

старший преподаватель, КУМУ им Б.Сыдыкова

Seniour Lecturer, B. Sydykov KUU

Абдрахманов Абдыкалык Карыбекович

Абдрахманов Абдыкалык Карыбекович

Abdraxmanov Abdykalyk Karybekovich

студент, Б. Сыдыков атындагы КӨЭУ

студент, КУЭУ Б.Сыдыков атындагы

student, B. Sydykov KUU

abdyrahmanovabdykalyk7@gmail.com

ОСВЕНЦИМ ЕВРОПАЛЫК ЖАНА АМЕРИКАЛЫК ЖАЗУУЧУЛАРДЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНДА

Аннотация

Бул макалада Освенцим (Аушвиц) темасы европалык жана америкалык жазуучулардын чыгармаларында чагылдырылышы талданат. Освенцимдин тарыхый мааниси адабиятта адамзаттын трагедиясы катары кеңири изилденген. Макалада Примо Леви, Эли Визель, Жорж Семпрун сыяктуу авторлордун чыгармалары мисал катары каралып, алардын Освенцим тууралуу адабий баяндоосу, стили жана этикалык аспектиси талкууланат.

Ачкыч сөздөр: Освенцим, адабият, Холокост, европалык жазуучулар, америкалык жазуучулар

ОСВЕНЦИМ ЕВРОПАЛЫК ЖАНА АМЕРИКАЛЫК ЖАЗУУЧУЛАРДЫН ЧЫГАРМАЛАРЫНДА

AUSCHWITZ IN THE WORKS OF EUROPEAN AND AMERICAN WRITERS

Аннотация

В данной статье анализируется тема Освенцима (Аушвица) в произведениях европейских и американских писателей. Историческое значение Освенцима широко исследовано в литературе как трагедия человечества. Рассматриваются произведения таких авторов, как Примо Леви, Эли Визель и Жорж Семпрун, анализируется их литературное изложение, стиль и этические аспекты.

Abstract

This article examines the theme of Auschwitz in the works of European and American writers. The historical significance of Auschwitz is widely explored in literature as a human tragedy. The works of authors such as Primo Levi, Elie Wiesel, and Jorge Semprún are analyzed, focusing on their literary depiction, style, and ethical perspectives.

Ключевые слова: Освенцим, литература, Холокост, европейские писатели, американские писатели

Keywords: Auschwitz, literature, Holocaust, European writers, American writers

Киришүү

Освенцим - экинчи дүйнөлүк согуштагы эң чоң концентрациялык лагерь жана адамзат тарыхындагы эң чоң трагедиялардын бири. Бул тема адабиятта, өзгөчө европалык жана америкалык жазуучулардын чыгармаларында, көптөгөн этикалык, философиялык жана эстетикалык маселелерди көтөрөт. Холокосттун таасири жазуучуларды адамзаттын моралдык абалын, тарыхтын сабактарын, жана адамдын жаратылышын кайрадан ой жүгүртүүгө мажбурлаган. 1944-жылы Освенцим немистер уюштурган эң чоң лагерь болгон. Бул концлагерден, жок кылуучу лагерден жана аргасыз эмгек лагеринен турган комплекс болгон. Лагерь 1939-жылы Германия тарабынан аннексияланган Жогорку Силезиянын чыгыш бөлүгүндө, согушка чейинки Германия-Польша чек арасына жакын Освенцим шаарында жайгашкан. Освенцимде түзүлгөн биринчи жана негизги лагерь болгон. Освенцим өлүм лагери болгон. Германия басып алган Европанын дээрлик бардык өлкөлөрүнөн депортацияланган жөөттөр менен поезддер Освенцим-Биркенауга дээрлик күн сайын келип турган. Освенцим III, ошондой эле Буна же Моновиц деп аталат, Моновиц шаарында туткундарды жакын жердеги заводдордо мажбурлап иштетүү үчүн, анын ичинде И.Г. Г. ФАРБЕН. Освенцимде кеминде 1,1 миллион жөөт өлтүрүлгөн. Башка курмандыктардын арасында 70 миңден 75 миңге чейин поляктар, 21 миң цыгандар жана 15 миңге жакын советтик туткундар болгон.

Макаланын максаты – Освенцим темасынын адабий чагылдырылышын изилдөө жана Примо Леви, Эли Визель, Жорж Семпрун сыяктуу жазуучулардын чыгармалары аркылуу Освенцимдин символдук маанисин түшүнүү.

Негизги бөлүк

Примо Леви: Освенцимдин адабий күбөсү

Примо Леви, италиялык жазуучу жана Освенцимдин тирүү күбөлөрүнүн бири, өзүнүн “Бул адам болобу?” чыгармасында концлагердин катаал шарттарын сүрөттөгөн. Леви үчүн Освенцим адамзаттын моралдык жоголушунун символу болуп саналат. Анын чыгармасы ачык, документалдык стиль менен жазылган жана реалдуулугу менен окурманды терең ойлонууга түртөт. Левинин баяны Холокосттун тарыхын адабиятта сакталып калышына зор салым кошту.

Примо Леви Освенцимге 1944-жылы туткунга алынгандан кийин түшкөн. Китепте ал концлагердин төмөнкү аспектилерин чагылдырган:

1.Адамдыктын жоголушу: Леви нацисттик лагерь адамзаттын эң ырайымсыз жагын ачып бергенин сүрөттөйт. Туткундардын өз ара мамилелери, ачкачылык, моралдык жана физикалык кыйроо адамдардын инсандык касиеттерин талкалаган.

2.Аман калуу философиясы: Жашоо үчүн күрөшүү жана мунун психологиялык жана этикалык жактары кеңири баяндалат. Аман калуу көбүнчө кокустан жана шартка байланыштуу болгонун белгилеген.

3.Жек көрүү жана кыргындын системалуулугу: Лагердеги геноциддин системалуу түрдө жүргүзүлүшүн, адамдарды жек көрүү жана эксплуатациялоо ыкмаларын сүрөттөгөн.

Чыгарманын негизги идеялары:

Адамдын инсандык өзөгүн коргоо: Леви лагердеги бардык азаптарга карабай, адамдык касиеттерди сактоо маанилүү экенин айткан.

Жек көрүүнүн жана фанатизмдин коркунучу: Чыгарма нацизмдин адамзатка каршы кылмыштары тууралуу эскертүү катары кабыл алынат.

Тарыхый жана моралдык сабактар: Автор нацизмдин кайталанбашы үчүн дүйнө бул окуялардан сабак алышы керектигин баса белгилейт.

Левинин стили

Примо Левинин жазуу стили так, кыска жана аналитикалык. Ал ашыкча эмоцияга берилбестен, өз окуяларын так баяндоо аркылуу окурмандарды терең ойго салган. Бул чыгарманы көпчүлүк адабий жана тарыхый жактан баалуу деп эсептешет.

“Бул адам болобу” дүйнөдө Холокост тууралуу эң маанилүү адабий чыгармалардын бири катары бааланат. Леви адамзаттын эң жаман жагын жана адамзатка болгон үмүттү бир эле учурда чагылдырып, окурмандардын жүрөгүндө терең из калтырган.

Эли Визел: Холокосттун адамдык өлчөмү

Эли Визелдин “Түн” чыгармасы Холокосттун коркунучтуу чындыгын чагылдырууда өзгөчө орунду ээлейт. Америкалык жазуучу катары Визелдин чыгармалары еврейлердин трагедиясын глобалдык гуманитардык маселеге айлантууга көмөк берген. Анын эмоционалдуу жана чын жүрөктөн жазылган баяны адабиятта өзгөчө этикалык салым кошот. Визелдин чыгармалары Освенцимдин адамдык трагедияларын терең түшүнүүгө шарт түзөт. Эли Визель үй-бүлөсү менен 1944-жылы май айында Освенцимге сүргүнгө айдалган. Ал мажбурлап иштетүүгө тандалган. Визель ошондой эле Моновиц жана Бухенвальд концлагерлеринин туткуну болгон.

«Мен бүт өмүрүмдү бир узун түнгө айландырган, жети мөөр басылган бул түндү, лагердеги биринчи түндү эч качан унутпайм. Бул түтүндү эч качан унутпайм. Көз алдымда денелери жымжырт асман фонунда түтүн шакекчелерине айланган балдардын ал жүздөрү мен эч качан эсимден кетпейт. Ыйманымды түбөлүккө өрттөгөн бул жалын эч качан эсимден кетпейт. Мени жашоого болгон эрктен түбөлүккө ажыраткан түндүн бул жымжырттыгын эч качан унутпайм. Кудайымды жана жанымды өлтүргөн бул көз ирмемдерди эч качан унутпайм; ысык чөлгө айланган бул кыялдар. Мен муну эч качан унутпайм, эгер мен Кудайдын Өзү сыяктуу түбөлүк жашоого өкүм кылынсам да, - Эли Визелдин «Түн» китебинен цитата.

Жорж Семпрун:

Философиялык жана адабий ой жүгүртүү Испаниялык жана француз жазуучу Жорж Семпрун “The Long Voyage” чыгармасында Освенцимдеги жашоону философиялык жана адабий өңүттөн баяндаган. Бул роман Освенцимге баруудагы поезддеги окуяларды сүрөттөп, ал жердеги окуяларга даярданган адамдардын психологиясын ачып берген. Семпрун чыныгы окуяларга негизделип, эстеликтин жана адамзаттын жоготуусунун метафорасын жаратат. Анын чыгармасы тарыхый фактылар менен адабияттын айкалышын көрсөтүп, Освенцимдин терең этикалык маселелерин козгойт. [5,6].

Жыйынтык:

Бул макала Түрк элдеринин конференциясына арналгандыктан, Освенцим темасынын европалык жана америкалык жазуучулардын чыгармаларындагы чагылдырылышын талдоо түрк дүйнөсү үчүн да өзгөчө маанилүү экенин баса белгилөө маанилүү. Освенцим адамзаттын тарыхындагы эң чоң трагедиялардын бири катары дүйнө элине улуу сабак болуп калды. Бул теманын адабияттагы чагылдырылышы эл аралык коомчулуктун моралдык жана этикалык баалуулуктарын кайрадан ойлонууга түрткү берди.

Примо Леви, Эли Визель жана Жорж Семпрун сыяктуу авторлордун чыгармалары Освенцимди адамзаттын эс тутумунда сакталып калышы үчүн жана анын символикалык маанисин түшүнүүдө чоң роль ойнойт. Түрк элдери, өзгөчө, бул адабий талкууларды өз тарыхына салыштыруу менен, өз улуттук трагедияларын жана сабактарын эл аралык деңгээлде талдоодо чоң сабак алса болот. Освенцимге байланышкан адабий изилдөөлөр улуттар аралык биримдикти бекемдөөгө, геноциддин кайталанышын болтурбоо жана адамдардын моралдык принциптерин чындоого багытталган глобалдык максаттарга кызмат кылат.

Ушул изилдөөнүн түрк элдеринин адабият жана гуманитардык илимдер тармагына кошкон салымы - тарыхый окуялардын сабактарын өз ара түшүнүшүү жана маданий байланышты бекемдөө аркылуу алып чыгуу болуп саналат. Холокосттун адабий чагылдырылышы түрк элдеринин өзүнүн да тарыхый, этикалык жана маданий сабактарын дүйнөлүк деңгээлде татыктуу көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

Колдонулган адабияттар

1. Пример: Леви, П. (1988). Это человек? Москва: Прогресс. Барак 45.
2. Пример: Визель, Э. (2016). Ночь. Москва: Эксмо. Страница 12.
3. Example: Semprún, J. (1997). Literature or Life. London: Penguin Books. Page 23.
4. Визель, Э. (2016). Ночь. Москва: Эксмо. Барак 12–15.
5. Semprún, J. (1981). The Long Voyage. Лондон: Harvill Press.
6. Semprún, J. (1997). Literature or Life. London: Penguin Books.
7. Алымкулова, С. Б. Концепт "Американская мечта" и его интерпретация в романе Т. Драйзера "Американская трагедия" / С. Б. Алымкулова, Ч. М. Аспердиева // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Т. 2, № 4. – С. 660-670. – DOI 10.52754/16947452_2021_2_4_660. – EDN EOWDEI.